

Vanhuus, hoiva ja eriarvoisuus

Lina Van Aerschot

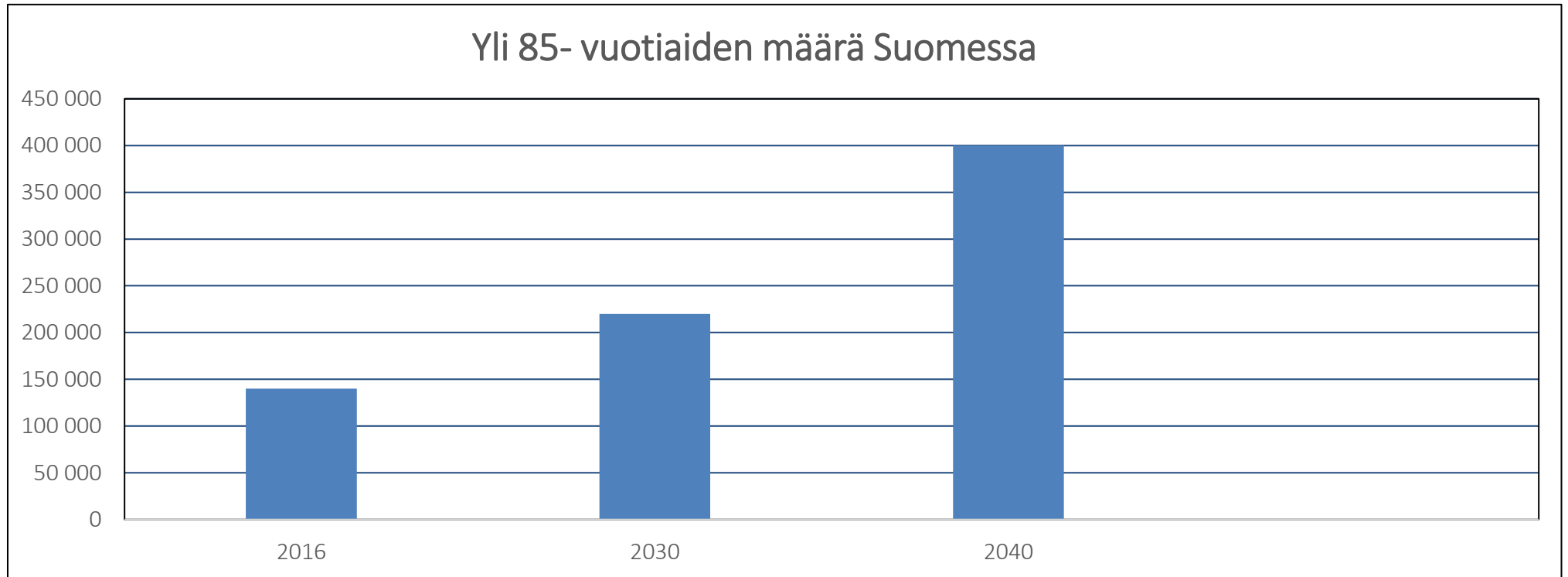
Yliopistotutkija

Ikääntymisen ja hoivan tutkimuksen huippuyksikkö

Jyväskylän yliopisto

Vanhushoivan tilannekuva

1. Kaikkein iäkkäimpien määrä kasvaa
2. Yksinasuminen yleistynyt
3. Suurella osalla menee entistä paremmin, mutta pienituloisuus yleistä, erityisesti naisilla
4. Avun tarpeen yleisin syy muistisairaus

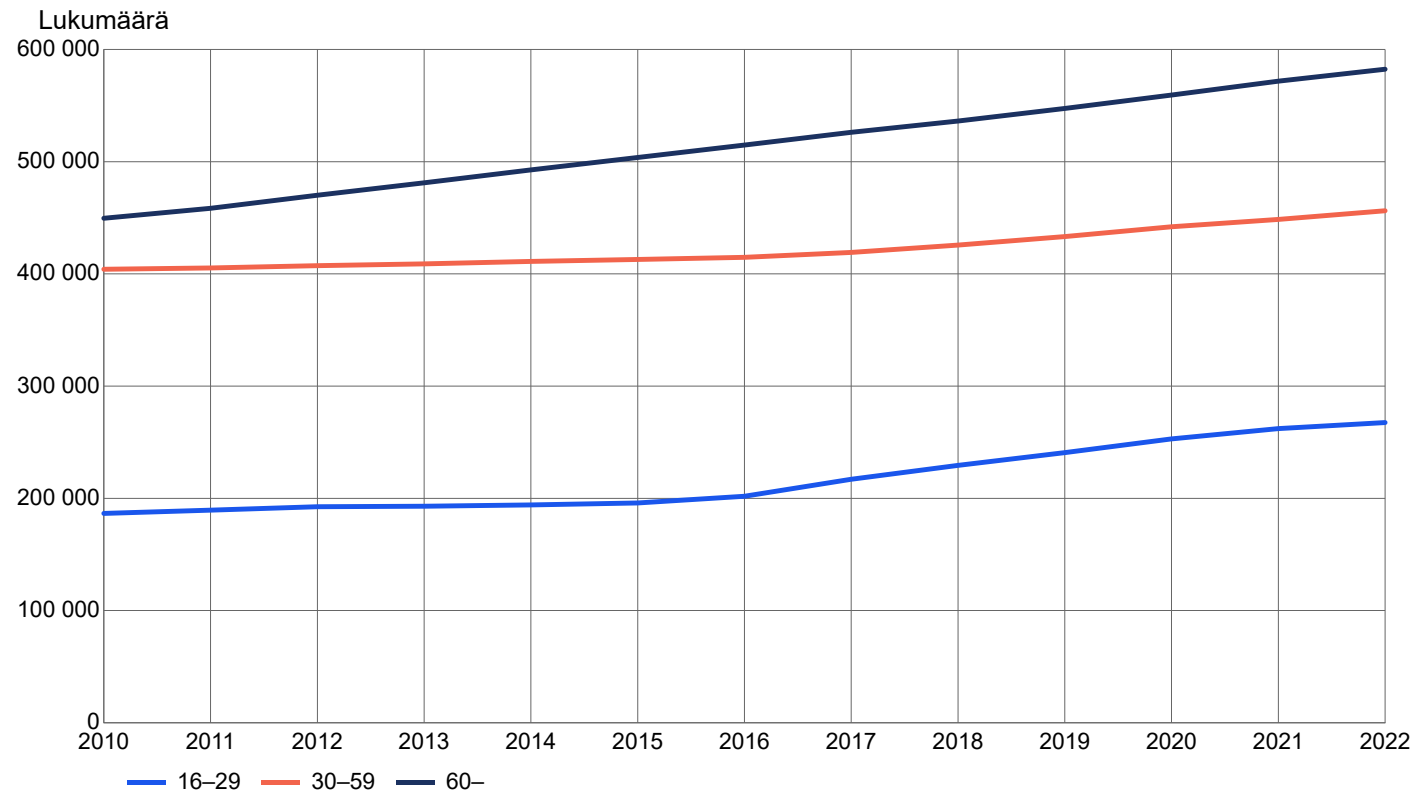

- Ihmiset elävät entistä pidempään terveinä ja toimintakykyisinä
- Hoivan tarpeet silti katoa, ne siirtyy myöhemmäksi

Yksinasuvien määrä on kaksinkertaistunut vuodesta 1990

Yksinasuminen
yleistä erityisesti
yli 60-v naisilla

Yksinasuvat ikäryhmittäin 2010-2022

Lähde: Tilastokeskus, asunnot ja asuinolot

Pienituloisuusaste

= Käytettävissä olevat
rahatulot 60% tai alle
suomalaisten keskitulon

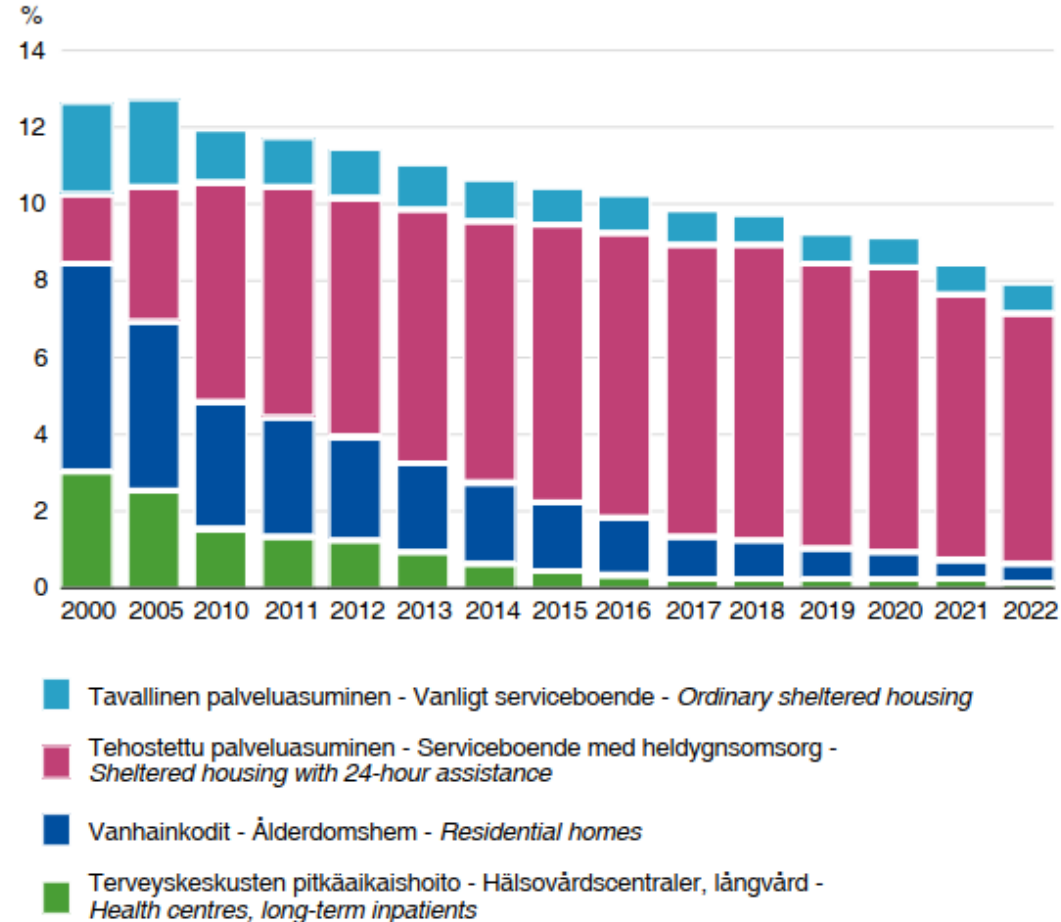
IKÄ	2022
-----	------

65 - 74	11%
---------	-----

75 - 84	14%
---------	-----

85-	27%
-----	-----

Vanhainkodit korvattu
tehostetulla
palveluasumisella;
ympäri vuorokautisen
hoidon kattavuus
laskenut

Lähde: Sosiaali- ja terveysalan tilastollinen vuosikirja 2023, s 55

Kotona asutaan entistä pidempään – ja entistä huonokuntoisempana

- Ympäri vuorokautisen hoidon paikkoja kokonaisuutena vähennetty; sinne pääsee vasta hyvin huonokuntoisena
- Kotihoito ja kotiin annettavat palvelut ensisijaisia, mutta niillä ei ole kompensoitu hoivakotipaikkojen vähentämistä
- Kotihoidonkin myöntämiskriteerit tiukat:
 - Kohdennettu kaikkein huonokuntoisimmille
 - (psyko)sosiaalinen tuki on karsittu pois

Muistisairaudet yleisin avun tarpeen syy

- Suomessa arviosta riippuen noin 150-200 000 muistisairasta
- Diagnooseja vuosittain yli 20 000
- Suurin osa vanhuspalvelujen asiakkaista muistisairaita (hoivakodeissa 4/5 asukkaista)
- Kotona palvelujen tai omaisten tukemana n. 100-150 000 muistisairasta

Palvelut niukkenee, omaisten rooli kasvaa

- Noin 700 000 työikäistä suomalaista auttaa läheistään
- N. 50 000 sopimuksen tehnyttä omaishoitajaa; heistä puolet yli 65-vuotiaita
- Omaishoidon tuella hoidetaan 4,6% yli 75-vuotiaista, noin 35 000 henkilöä
- Omaishoidon arvioidaan säästävän muissa sosiaali- ja terveyspalveluissa noin kolme miljardia vuodessa (tämä jo vanha luku!)
 - Muistisairaiden hoito maksaa noin miljardin vuodessa, omaiset tuottavat hoivaa miljardilla

Omaiset paikkaa ja täydentää palveluja

- Avun tarpeiden kasvaessa omaisten antaman avun määrä on suurempi kuin palveluista saadun avun
 - Erityisen tärkeitä avun antajia puolisot, lapset ja lasten puolisot
- Apua saadaan paljon omaisilta, mutta sitä toivottaisiin palveluista, erityisesti isompiin avuntarpeisiin
 - Omaiset auttavat myös avun hankkimisessa
- Heikoimmassa asemassa ne pienituloiset ja vähän koulutetut, joilla ei ole omaisia ja ne jotka asuvat yksin

Hoivaköyhyys

Hoivaköyhyydessä on kyse siitä, että ihmiset jäävät vaille tarvitsemaansa apua joko osittain tai kokonaan

- Palveluja tai läheisten apua ei saa tai saatu apu ei ole riittävää

Hoivaköyhyys ei ole sama kuin taloudellinen köyhyys

Silti hoivaköyhyyteen liittyy usein huono-osaisuutta tai taloudellisia, sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia

Hoivaköyhyys on sosiaalipolitiikan epäonnistumista

- Pohjoismaisen hyvinvointivaltion palvelulupaus rikkoutuu
 - Kyse on paitsi pohjoismaisen universalismin periaatteen myös Suomen perustuslain vastaisesta tilanteesta
 - Kyse sosiaali- ja terveystalouden (eli sosiaalipolitiikan) epäonnistumisesta
- Kyse on yhteiskunnallisesta ongelmasta, johon on mahdollista vastata yhteiskuntapolitiikan keinoin

Vanhuus, hoiva ja eriarvoisuus

- Vanhuspalveluja tarvitsevat huomattavasti useammin pienituloiset kuin suurituloiset ja naiset kuin miehet
- Pienituloisuus keskittyy samoihin ryhmiin, jotka tarvitsevat eniten apua ja hoivaa (yksin asuvat 80+ ikäiset, naiset).
- Alimpaan tuloviidennekseen kuuluvista 1/4 tarvitsi kotihoidon palveluja; ylimpään tuloviidennekseen kuuluvista vain 1/10 → sosioekonomiset terveyserot näkyvät ikääntyessä
- Kotihoidon palveluja tarvinneista yli 75-vuotiaista 2/5 kokee, ettei saa riittävästi palveluja. Palvelun ulkopuolelle jää varsinkin pienituloisia apua tarvitsevia ihmisiä. (THL)
- Hoivaköyhyyden riskissä 17 % niistä, joilla vaativia avuntarpeita ja 25 % niistä, joilla käytännöllisiä avuntarpeita (JY)
- Palvelumaksujen kalleus on yleisin syy avun riittämättömyydelle eli hoivaköyhyydelle (JY)

Lähes puolet suomalaisista työntäisi aikuisille lapsille enemmän hoivavastuuta ikääntyneistä

Ensimmäisen sukupolvibarometrin mukaan erityisesti nuoret miehet pitävät luontevana, että naiset kantavat miehiä enemmän hoivavastuuta perheissä.

28.1.2025 <https://yle.fi/a/74-20138677>

Tällaista on aikuisen arki, kun on hoidettava omia vanhempia – Eriikka Väliahde on miettinyt öisin, riittävätkö rahat

Vanhempien hoivaaminen on vaikuttanut monen jaksamiseen ja taloudelliseen tilanteeseen. Harva toivoo omien lapsiensa joutuvan hoivavastuuseen.

1.2.2025 <https://yle.fi/a/74-20140568>

Tunnemyrskyt riepottelevat muistisairaana läheistä

– Tatiana Elf kuormittui niin, että oli kävellä mereen

Muistisairaana omainen käy läpi tunteiden kirjon. Osa tunteista on negatiivisia. Asiantuntija muistuttaa, että kaikenlaiset tunteet ovat sallittuja.

2.2.2025 <https://yle.fi/a/74-20137055>

Läheisten avulla on myös hinta

- Ihmiset auttavat ja huolehtivat läheisistään, koska haluavat tehdä niin
- Kymmenet tuhannet auttaa muistisairasta; sairaus etenee ja avun tarpeet kasvaa
- Erityisesti vaativa ja sitovat omaishoito myös maksaa
 - Sosiaaliset kustannukset (jopa ylisukupolivisia)
 - Taloudelliset: työajan lyhentäminen, varhainen eläköityminen, palvelut...
 - Vaihtoehtoiskustannukset
 - Inhimilliset kustannukset: kuormitus, terveys, hyvinvointi

Vanhushoivan vaihtoehdot:

- 1) luotetaan markkinoihin, 2) jätetään omaisille,
- 3) ei hoideta

- Hallitus: "Pakko säästää, rahaa ei ole"
 - Vanhuspalveluihin suunniteltu 140 miljoonan leikkaukset
- Mitä jätetään tekemättä?
Kenet / millä perusteilla rajataan avun ulkopuolelle nykyistäkin enemmän?

Eriarvoisuutta ja heitteillejättöä?

- Palveluja voi ostaa –jos on rahaa
- Omaiset voi auttaa –jos on omaisia ja he kykenevät auttamaan
- Ilman apuakin voi sinnitellä hengissä pitkään...?
- Kokonaiskuva: tuleeko säästöistä säästöä?

Lähteitä ja luettavaa

- Aaltonen, M. S., Forma, L. P., Pulkki, J. M., Raitanen, J. A., Rissanen, P., & Jylhä, M. K. (2019). The Joint Impact of Age at Death and Dementia on Long-Term Care Use in the Last Years of Life: Changes From 1996 to 2013 in Finland. *Gerontology and Geriatric Medicine*. <https://doi.org/10.1177/2333721419870629>
- Christensen, K., Doblhammer, G., Rau, R. & Vaupel, J. W. (2009). Ageing populations: The challenges ahead. *The Lancet*, 374(9696), 1196–208.
- Eläketurvakeskus: <https://www.etk.fi/suomen-elakejarjestelma/elaketurva/elakkeensaajien-tulotaso/elakkeensaajien-toimeentulo/>
- Eläketurvakeskuksen tutkimuksia, Eläkeläisten toimeentulokokemukset 2017, <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136493/Elakelaisten-toimeentulokokemukset-vuonna-2017-2.pdf?sequence=11&isAllowed=y>
- Finne-Soveri, Harriet & al. (2014) Mitä on huomioitava vanhusten laitoshoidon vähennettäessä. Teoksessa Anja Noro & Hanna Alastalo (toim.). Vanhuspalvelulain 980/2012 toimeenpanon seuranta. Tilanne ennen lain voimaantuloa vuonna 2013. Raportti 13/2014. Helsinki: THL.
- Hannikainen, Katri (2018) Ikääntyneiden sosiaali- ja terveyspalveluiden tarve ja käyttö eroavat tulotason mukaan. Suomen sosiaalinen tila 1/2018. Tutkimuksesta tiiviisti 3/2017. Terveystietokeskus, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-067-9>
- Holt-Lunstad, Julianne ym 2010: Social Relationships and Mortality Risk: A Meta-analytic Review. *PLOS Medicine*, July 27, 2010.
 - “The Secret to living longer may be your social life” TED Talk by Julianne Holt-Lunstad https://www.ted.com/talks/susan_pinker_the_secret_to_living_longer_may_be_your_social_life/transcript
- Kröger, Teppo & Leinonen, Anu: Transformation by stealth: the retargeting of home care services in Finland. *Health and Social Care in the Community* 20 (2012): 3, 319–327.
- Kröger, Teppo & Van Aerscht, Lina & Puthenparambil, Jiby Mathew (2019) Ikääntyneiden hoivaköyhyys. *Yhteiskuntapolitiikka* 84: 2, s. 124–134
- Martikainen, P., Murphy, M., Metsä-Simola, N., Hakkinen, U. & Moustgaard, H. (2012). Seven-year hospital and nursing home care use according to age and proximity to death: Variations by cause of death and socio-demographic position. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 66(12), 1152–1158.
- Murto Jukka & al. (2014) Vanhuspalvelulain vaikutukset ikääntyneen väestön toimintakykyyn ja koettuun palvelutarpeeseen. www.terveytemme.fi/ath/vanhuspalvelulaki.
- Szebehely, Marta & Meagher, Gabrielle: Nordic eldercare – weak universalism becoming weaker? *Journal of European Social Policy* 28 (2018): 3, 294–308.
- Tarkiainen, Lasse & Martikainen, Pekka & Laaksonen, Mikko & Valkonen, Tapani (2011) Tuloluokkien väliset erot elinajanodotteessa ovat kasvaneet vuosina 1988–2007. *Suomen Lääkärilehti* 48/2011, 3651 – 3657.
- Vaarama, Marja: Ikääntyneiden toimintakyky ja hoivapalvelut – nykytila ja vuosi 2015. S. 131–198. Teoksessa Ikääntyminen voimavarana. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, 2004.
- Vaarama, Marja & Luoma, Minna-Liisa & Ylönen, Lauri: Ikääntyneiden toimintakyky, palvelut ja koettu elämänlaatu. S. 104–133. Teoksessa Kautto, Mikko (toim.): Suomalaisten hyvinvointi 2006. Helsinki: Stakes, 2006.
- Van Aerscht, Lina (2014) Vanhukset ja eriarvoisuus. Väitöskirja, Tampere University Press.